

Historie

Organizace šlechtění v České republice po roce 1948

Organization of plant breeding in the Czech Republic after the year 1948

Ing. František Růžička, CSc.

In 1948 plant breeding and seed growing companies in the CSR were nationalized. Changes in organization of plant breeding and seed growing marked the whole period of 1948–1989. The article deals with this topic briefly, especially in relation to spring barley breeding.

Specialization of breeding stations started after 1960. To fulfil breeding plans, teams of breeders specialized in particular crops and also teams of breeders within international cooperation in breeding were established. The breeding plans were governed by long-term thematic tasks. The production economic unit Oseva Praha was a monopoly company for plant breeding and seed growing of field crops.

Poválečná organizace šlechtění 1945–1948

V roce 1945 převzal německé podniky Fond národní obnovy a připojil je k českým šlechtitelským podnikům.

V roce 1946 bylo na území Českých zemí 39 šlechtitelských stanic, státních, družstevních či soukromých. Velkými šlechtitelskými a semenářskými podniky byly Sativa, Selekt a Elita Brno. V letech 1945–1948 byly založeny následující šlechtitelské stanice: v roce 1945 Hrádek u Pacova, Stránecká Zhoř, Sibřina, 1946 – Slavice, Kostelec u Křížků, Veltrusy-Ostrov, Perná, Velké Žernoseky, 1947 – Hladké Životice, Česká Bělá, Smržice, Velké Losiny, 1948 – Bystřice nad Perštejnem, Dobřenice.

Ministerstvo zemědělství ve dvouletém plánu obnovy a rozvoje národního hospodářství na léta 1947–1948 stanovilo směrnicí šlechtitelského plánu. Plán určoval šlechtitelům zaměření na šlechtění žita, vičence, stírovníku, tolíce, inkarnátu, jetele bílého a švédského, úročníku, řepky, kukuřice, slunečnice, sóji, brambor, zeleniny, tabáku, chmele a ovocných stromů.

Plán předpokládal množení zušlechtěných odrůd v celém státě v roce 1947 na ploše 139 048 ha, v roce 1948 na ploše 149 967 ha.

Šlechtění po politických změnách v roce 1948

V dubnu 1948 přijal parlament řadu znárodnovacích zákonů. Zákonem č. 126 ze 6. 3. 1948 byly znárodněny všechny důležité československé šlechtitelské podniky. Bylo jich 11 a z největší části prováděly šlechtění a výrobu osiv a sadby. Všechny znárodněné podniky a konfiskáty německých šlechtitelských a semenářských podniků se dostaly pod Správu státních statků. Pokud šlo o zákony ke šlechtitelské a semenářské činnosti, platilo nařízení č. 659 z roku 1940. Teprve zákon č. 188 z 21. 12. 1950 o zdokonalení rostlinné výroby přináší nové směrnice pro šlechtění a semenářství.

V roce 1949 vzniká v rámci Státních statků samostatná sekce 6. odboru Státních statků, nazvaná Oseva. Ta soustřeďuje veškeré šlechtění a semenářství včetně prodeje osiv a jejich distribuce. Řídícím centrem je pražské Ústřední ředitelství. Nově je založené Ústředí pro hospodaření zemědělskými vý-

robky, které přebírá v roce 1950 od Osevy distribuci osiv.

Další reorganizace přichází v roce 1951, kdy jsou šlechtitelské a semenářské organizace převedeny pod správu Ředitelství šlechtitelských a chovatelských stanic (ŘSCHS). Na základě vyhlášky č. 95/1951 Ú. 1. byl k 1. lednu 1951 zřízen Ústřední kontrolní a zkušební ústav zemědělský (ÚKZÚZ). Začala fungovat nová struktura semenářské kontroly, kdy laboratorní zkoušení a uznávání porostů bylo sloučeno do jednoho ústavu. Výrobu osiv a sadby řídí Ministerstvo zemědělství a výživy.

V roce 1952 se šlechtění a semenářství odděluje od Československých státních statků (ČSSS), ruší se Oseva a přeorganizovává se na nově založené Krajské výzkumné ústavy zemědělské (KVÚZ), pod jejichž správu patří i šlechtitelské a chovatelské stanice. Zároveň se odděluje výroba osiv a sadby, která je začleněna do nově zřízených Krajských podniků osiv a sadby (KPOS). Všechny uvedené změny jsou podmíněny vládním usnesením č. 277/1952 Ú. 1.

Konfiskacemi a znárodněním přešlo pod správu ČSSS 29 stanic. Do roku 1951 bylo založeno 17 nových stanic a převzato 7 menších, původně soukromých stanic květinářských.

V roce 1952 byla zřízena zákonem č. 90/1952 ze dne 12. prosince 1952 Československá akademie zemědělských věd jako vrcholný orgán vědecko-technického rozvoje zemědělství, v jejímž působení bylo 5 hlavních výzkumných ústavů a od 1. 1. 1956 dalších 14, řada výzkumných a šlechtitelských stanic. Ústavy s náplní rostlinné výroby se zabývaly mimo jiné i problematikou šlechtění a semenářství.

Nová organizace šlechtění a semenářství po roce 1955

Organizace šlechtění a semenářství doznala dalších změn výnosem Ministerstva zemědělství č. j. 250.730/55 z 24. 12. 1955, který se týkal nového uspořádání zemědělského výzkumu, šlechtění a výroby osiv a sadby. Byly zrušeny KVÚZ a KPOS a v jednotlivých krajích byly zřízeny šlechtitelské a semenářské podniky (ŠSP), které opět sloučovaly činnost šlechtitelskou a semenářskou. Součástí těchto podniků byly i šlechtitel-

telské stanice. Systém fungoval až do roku 1960. Množení osiv a sadby zajišťovala okresní, oblastní a specializovaná semenářská hospodářství ČSSS a JZD.

V následujícím roce 1956 bylo vytvořeno Sdružení šlechtitelských a semenářských podniků, které zabezpečovalo veškeré šlechtění a množení osiv a sadby vyšších stupňů. Nadřízeným orgánem ŠSP bylo pověřeno Sdružení šlechtitelských a semenářských podniků se sídlem v Praze. Jeho součástí byl i n. p. Sempra, který vznikl v roce 1957 z Ústředního podniku pro zeleninová a květinová semena. Článkem tohoto Sdružení ŠSP v Praze se od 1. 1. 1959 staly i ŠSP Bratislava, ŠSP Víglah, ŠSP Košice.

Územní organizace státu v roce 1960

V roce 1960 schválilo Národní shromáždění novou územní organizaci státu. S platností od 1. 7. 1960 vzniklo v českých zemích 7 krajů, na Slovensku 3 kraje. Počet ŠSP byl proto redukován rovněž podle počtu krajů v Čechách a na Moravě. Jejich sídla byla v Praze, Doksanech, Lužanech, Táboře, Chocni, Olomouci a Brně. Tato organizace ŠSP vydržela až do roku 1976. Zařazení jednotlivých šlechtitelských stanic ke krajským ŠSP (s vyznačeným šlechtěním **ječmene**) bylo následující:

ŠSP Praha – Dolní Počernice: ŠS Stupice (šlechtila ozimý a jarní **ječmen**, jarní **ječmen** šlechtí i v současnosti), Kostelec u Křížku, Lysá nad Labem, Veltrusy – Ostrov, Neústupovské Otradovice.

ŠSP Tábor: ŠS Slapy u Tábora, Červený Dvůr, Větrov, Švamberk, Hrádek u Pacova, Pacov, Vyklantice, Palupín.

ŠSP Lužany u Přeštic: ŠS Lužany, Krukanice, Velhartice.

ŠSP Doksany nad Ohří: ŠS Hrdly, Kašice (šlechtění jarního **ječmene** až do roku 1977), Libochovice, Loucká, Těchobuzice, Vrbičany, Velké Žernoseky.

ŠSP Choceň: ŠS Turnov, Dětenice, Chlumec nad Cidlinou (šlechtila jarní **ječmen** do roku 1964), Dobřenice, Dobrá Voda u Holic, Uhřetice (šlechtily jarní **ječmen**), Domoradice, Česká Bělá, Keřkov.

ŠSP Brno: ŠS Branišovice (šlechtí jarní **ječmen** i v současnosti), Bystřice nad Pernštejnem, Čejč (šlechtění jarního **ječmene** ukončeno v roce 2004), Čelechovice na

Hané (šlechtila jarní **ječmen** do roku 1960), Hrubčice (založena v roce 1948, šlechtí jarní **ječmen** i v současnosti), Kralice na Hané, Perná, Polešovice, Slavice, Stránecká Zhoř, Smržice, Valtice, Velehrad, Velké Pavlovice, Znojmo, Želešice. ŠSP Olomouc – Holice: ŠS Hladké Životice, Melč, Nerad, Horní Moštěnice (šlechtění ozimého **ječmene** zastaveno), Stará Ves (šlechtění jarního **ječmene** do roku 1960), Velké Losiny.

Specializace šlechtitelských stanic

Od roku 1960 dochází postupně ke specializaci šlechtitelských stanic, opouští se jejich univerzální šlechtitelské zaměření. V roce 1961 byla vládou schválena koncepce šlechtění a semenářství. V čele šlechtění jsou jmenovány Hlavní specializované šlechtitelské stanice (HSŠS), které řeší důležité úkoly novošlechtění a jsou metodickými centry pro dané odvětví. V rámci republiky odpovídají za provádění mezistanických zkoušek, jejich vyhodnocování včetně chemických a technologických rozborů. Pro jednotlivé skupiny plodin jsou zřizovány šlechtitelské rady (ŠR). Členství šlechtitelů v těchto radách zajišťuje účast ve vědeckých radách výzkumných ústavů, které jsou metodickými a poradními orgány v rámci jednotlivých plodin oboru šlechtění a semenářství.

Přehled HSŠS:
obiloviny – Branišovice
kukuřice – Čejč
luskoviny – Dětenice, později Čelechovice
pícniny – Větrov
brambory – Keřkov
prašné rostliny – Česká Bělá
semenné okopaniny – Bučany
zeleniny – Hrdly, později Turnov
květiny – Libochovice
ovocné plodiny – Těchobuzice
olejny (později i len) – zpočátku Chlumec nad Cidlinou, později Slapy u Tábora
mutační šlechtění – Stupice.

Rovněž byla navržena další specializace šlechtitelských stanic. Cílem bylo soustředění a ekonomické využití účelových investic. Území republiky bylo pro účely šlechtění diferencováno na:

oblast normální – zahrnující výrobní typ řepařský v Čechách a na Moravě, chladnější řepařský typ na Slovensku a části bramborářského výrobního typu s dobrými výrobními podmínkami.

oblast teplá – převážná část kukuřičného výrobního typu a teplá část řepařského výrobního typu převážně na Slovensku.

oblast specifická – oblast horská, zbývající část výrobního typu bramborářského, oblast suchých písků (Záhoří, Velký Žitný ostrov).

Výhledově měly být vybudovány základní rozvojové stanice a k nim přiřazeny pomocné šlechtitelské stanice, které by řešily dílčí úkoly.

Návrh stanic pro řešení úkolů pšenice a ječmene byl následující:

normální oblast
– základní ŠS – Branišovice (HSŠS), Uhřetice, Hrubčice, Slapy
– pomocné ŠS – Dobřenice, Domoradice, Pstruša, Čejč

teplá oblast

– základní ŠS – Sládkovičovo
– pomocné ŠS – Solary, Bučany

specifická oblast

– základní ŠS – Trebišov
– pomocné ŠS – Kaštice, Králová pri Senci.

Šlechtění speciálních plodin se zabýval oborový podnik Sempra (květiny), Výzkumný ústav chmelařský a Výzkumný ústav tabákového průmyslu.

V roce 1966 dochází k reorganizaci Sdružení ŠSP. Pro české a moravské ŠSP byla vytvořena Oseva – Oborové ředitelství ŠSP v Praze, pro Slovensko Oblastné riaditeľstvo v Bratislave. Z jednotlivých ŠSP byly vyčleněny semenářské státní statky s podřízeností Oborovému ředitelství.

Oseva zajišťovala prostřednictvím šlechtitelských a semenářských podniků v jednotlivých krajích a prostřednictvím Slovosiva, oborového ředitelství ŠSP se sídlem v Bratislavě, zásadní otázky plánování, operativního řízení a rozvoje šlechtění a semenářství. Od roku 1962 až do roku 1967 nebylo na Slovensku ústředí pro šlechtění. Slovenské šlechtění spadalo pod pražskou centrálu od roku 1959 do roku 1969, kdy se osamostatnilo a byla vytvořena organizace na národním principu Slovosivo.

Organizační změny po vytvoření Československé federace

Národní shromáždění schválilo 27. října 1968 ústavní zákon o Československé federaci č. 143/1968 Sb. Od 1. 1. 1969 se ČSSR změnila na federativní stát dvou rovnoprávných národů. Nastala tedy i změna v organizaci šlechtění. Z VJH Oseva bylo vyčleněno Oblastné riaditeľstvo ŠSP v Bratislavě, spolu s podřízenými slovenskými podniky. Změny doznalo i Oborové ředitelství Praha. Vznikla Oseva, šlechtitelské a semenářské podniky, oborové ředitelství.

Nový návrh na uspořádání šlechtění a semenářství

Proti postupující centralizaci řízení šlechtění vznikla v Brně iniciativa ŠSP, n. p. V srpnu 1968 byl podán „Návrh organizačního uspořádání šlechtitelské a semenářské činnosti“. Byla to odezva proti tvrdé centralizaci, která se ukázala jako nevyhovující na mnoha úsecích šlechtitelské a semenářské činnosti. Navrhovatelé chtěli vytvořit od 1. 1. 1969 Elitu, družstvo pro vyšlechtěná osiva a sadbu se sídlem v Brně, s rozsahem činnosti pro zemi Moravskoslezskou. Zakládajícími členy měly být stávající ŠSP v Brně a Olomouci, hospodářská družstva Jihomoravského a Severomoravského kraje, jejich obchodní centrály a vybraní množitelé osiv a sadby. Šlechtitelské stanice budou organizační součástí a zařízením družstva. Návrh předpokládal ustavit v Čechách dvě družstva a na Slovensku rovněž. Iniciativu podepsali představitelé ŠS Stránecká Zhoř, Branišovice, Hrubčice, Čejč, Velké Pavlovice a ředitelství ŠSP Brno. Návrh měl být formou družstevního podnikání při dohodě demokratického řízení. V dané politické situaci byl zamítnut.

Kolektivní šlechtění a šlechtitelský plán

Všechny organizační změny ve vedení šlechtění a semenářství měly vliv na systém práce šlechtitelů. Od roku 1956 byly vytvářeny první kroužky šlechtitelů za účelem jednotného hodnocení vyšlechtěných materiálů a sjednocení šlechtitelských postupů a me-

todik. Ustavení šlechtitelských rad v roce 1961 mělo metodicky prohloubit práci šlechtitelských kolektivů. Kolektivní systém práce nabýval převahu nad individuálním šlechtěním. K upevnění kolektivní práce na stanicích sloužil šlechtitelský plán, každoročně zpracováván GŘ VJH Oseva ve spolupráci s GŘ podniku Slovosivo, Sempra a Semex. Jednotlivým pracovištím byly stanoveny úkoly v novošlechtění plodin, úkoly udržovacího šlechtění, rozsah mezistanických předzkoušek, výzkumné úkoly, státní odrůdové zkoušky na stanici, témata a rozsah pokusů řešených v rámci vědeckých aspiratur pracovníků ve šlechtění. Současně byl stanoven odbytový plán elitních osiv a sadby, vyrobených podle plánu udržovacího šlechtění. Všechny uvedené úkoly byly pro dané pracoviště závazné.

Tematické úkoly ve šlechtění jarního ječmene

Z hlediska perspektivy šlechtění byly Ministerstvem zemědělství vypisovány dlouhodobé tematické úkoly stanovující nejvyšší šlechtitelské cíle, jejichž řešení bylo časově limitováno, a za vyřešení byla stanovena zvláštní odměna.

Podle vládního usnesení č. 223/61 byl MZLVH navržen celostátním plánem zemědělských plodin pro ječmen v roce 1962 následující cíl: extrakt (E) 80,5–81,5 %, bílkoviny (N) 9–10,5 %, podíl nad sítem 2,5 mm – 85 %, hmotnost tisíce zrn (HTS) 40–42 g.

Další dlouhodobý šlechtitelský cíl pro sladovnický jarní ječmen byl vypsán Ministerstvem zemědělství v roce 1966 až do roku 1976. Standardem kvality byl Branišovický C, výnosu Valtický.

Znovu byl vypsán dlouhodobý úkol pro sladovnický jarní ječmen ječmenářské oblasti s parametry: E 80,5 %, N 11 %, podíl nad sítem 2,5 mm – 90 %, s platností do roku 1985.

Poslední tematický úkol vypsalo MZVŽ v roce 1980 s platností do roku 2000. V kvalitě rozlišuje ječmen standardní a superkvalitní s následujícími kritérii: N 10,0–10,5 % (10,5–11,0 %), E řepařská oblast 81,0–82,0 %, ostatní 80,5–81,5 %, diastatická mohutnost (DM) 300–350, podíl nad sítem 2,5 mm 85–94 %, HTS 43–44 g. Nově byly stanoveny parametry pro krnný ječmen – obsah zásadoucích dusíkatých látek u pluchatých odrůd 16 %, u bezpluchých 18 %. Obsah stravitelných dusíkatých látek u pluchatých odrůd 11 %, u bezpluchých 12 % a obsah lyzinu v sušině zrna u odrůd pluchatých 0,55 %, u bezpluchých 0,65 %.

V sedmdesátých letech bylo československé šlechtění jarního ječmene zapojeno do mezinárodní spolupráce RVHP. Trojstranná dohoda byla podepsána mezi šlechtitelskými kolektivy ČSSR-NDR-PLR. Němci tuto dohodu nazývali „Züchtergemeinschaft“. Zástupci šlechtitelských kolektivů se každoročně scházeli v jednotlivých zemích na zimním a letním zasedání k problematice šlechtění sladovnického ječmene.

Dalším širokým kolektivem, ve kterém se řešila dlouhodobá problematika šlechtění ječmene, bylo téma 7 KOC RVHP pod vedením Výzkumného ústavu genetiky a šlechtění v Oděse (SSSR) „Rozpracování teoretických základů a vytvoření odrůd ječmene s komplexem hospodářsky cenných znaků pro podmínky intenzivního zemědělství“. Některé cílové parametry: N 10,0–11,0 %, E 80,5–81,5 %, HTS 40–42 g.

E 80,0–82,0 %, škrob 60–70 %, výnos 6,5–7,0 t/ha.

K uvedeným cílům byly představiteli šlechtitelských kolektivů navrženy v roce 1976 ideotypy jarního sladovnického ječmene s upřesňováním do roku 2000.

Šlechtění ozimého ječmene bylo od šedesátých let zastaveno. Odrůdy pro naše pěstitele zajišťovala NDR. Znovu se začalo šlechtit s vypsáním tematického úkolu v roce 1980, a to jak dvouřadé, tak i víceřadé odrůdy. Šlechtilo se na pracovištích ŠS Lužany, VŠÚO Kroměříž a ŠS Horní Moštěnice.

Je nutné se ještě zmínit o stanovení šlechtitelských cílů schvalovaných šlechtitelskými radami plodin. Byly doporučovány úpravy plánovaných úkolů, jejich vznik a zánik, jejichž řešení bylo v dané etapě překonáno.

Specializace a propojení plodinového výzkumu, šlechtění a výroby osiv a sadby při reorganizaci Osevy v roce 1977

K VHJ Oseva, šlechtitelské a semenářské podniky, trustu podniků Praha, tvořené generálním ředitelstvím, byly přičleněny od MZVŽ plodinové výzkumné ústavy, které byly organizačně spojeny s vybranými šlechtitelskými stanicemi.

Nová organizační struktura měla následující složení:

OSEVA, Výzkumný a šlechtitelský ústav obilnářský, Kroměříž. Řešil problémy genetického šlechtitelského výzkumu – genetické zdroje, výzkum biologických principů fyziologických procesů zvyšující produktivity a programování výnosů. Dalším úkolem ústavu byla tvorba nových odrůd obilnin a udržovací šlechtění povolených odrůd. Tato práce byla soustředěna na 6 šlechtitelských stanic:

ŠS Branišovice – novošlechtění a udržovací šlechtění ozimé pšenice, jarního ječmene, ozimého žita a centrální zpracování mezistaničních zkoušek obilovin,

ŠS Čejč – novošlechtění a udržovací šlechtění kukuřice, novošlechtění ječmene, udržovací šlechtění ozimé pšenice,

ŠS Hrubčice – novošlechtění a udržovací šlechtění jarního ječmene, ozimé a jarní pšenice,

ŠS Krukanice – novošlechtění a udržovací šlechtění ozimého žita a ovsa,

ŠS Stupice – novošlechtění a udržovací šlechtění ozimé pšenice, jarního ječmene, jarní pšenice, využívání ionizujícího záření ve šlechtění.

ŠS Uhřetice – novošlechtění a udržovací šlechtění ozimé a jarní pšenice a tritikale. Výzkumné a výrobní středisko Kroměříž – vědeckovýzkumná činnost a zabezpečování výrobních úkolů účelového hospodářství, množení osiv.

OSEVA, Výzkumný a šlechtitelský ústav technických plodin a luskovin, Šumperk. Zajišťoval výzkum agrotechniky, genetiky, šlechtění, fyziologie, mechanizace a ekonomiky praxních rostlin, luskovin a olejnin. Výzkum a šlechtění teplomilných luskovin byl od roku 1970 náplní výzkumné stanice v Uherském Ostrohu. K ústavu náležela Výzkumná stanice Opava, ŠS Horní Moštěnice, Chlumec nad Cidlinou, Lužany u Přestic a Slapy u Táboru.

OSEVA, Výzkumný a šlechtitelský ústav bramborářský, Havlíčkův Brod. Zajišťoval vě-

deckovýzkumnou a šlechtitelskou činnost v oblasti bramborářství, některé úkoly novošlechtění a udržovacího šlechtění lnu a kmínu. Realizoval výsledky výzkumu v oblasti technologie brambor. V mezinárodní spolupráci měl za partnery SSSR, NDR, MLR, RSR, BLR a Jugoslávii. Novošlechtěním brambor se zabývala ŠS Keřkov, Pacov, Velhartice. Udržovací šlechtění zajišťovala ŠS Velhartice, Bystřice n. P., Keřkov, Pacov, Vykantice, N. Otradovice.

OSEVA, Výzkumný a šlechtitelský ústav řepařský, Semčice. Ústav byl vedoucím pracovištěm vědeckotechnického rozvoje a koordinacním pracovištěm pro oblast řepařství s meziodvětvovou působností. Řešil úkoly intenzifikace výroby cukrovky a krmné řepy, úkoly šlechtění a semenářství, udržovacího šlechtění odrůd cukrovky, krmné řepy a čekanky. Náležely k němu ŠS Dobřenice (šlechtila krmný ječmen), Kostelec u Křížku, Kralice na Hané. Obilnářské oddělení v Semčicích šlechtilo jarní ječmen do roku 1972, kdy zaniklo.

OSEVA, Výzkumný a šlechtitelský ústav pícninářský, Troubsko. Vznikl sloučením Výzkumné stanice pícninářské v Troubsku s Výzkumnou stanicí travinářskou v Rožnově pod Radhoštěm a 7 šlechtitelskými stanicemi – Červený Dvůr, Domoradice, Hladké Životice, Libochovice, Slavice, Větrov a Želešice. Posláním ústavu bylo zajišťovat a rozvíjet výzkum a šlechtění pícnin v ČR.

Zřízení Krajských semenářských podniků (KSP) z bývalých ŠSP

Základním úkolem bylo zajištění semenářské činnosti v ČR. Součástí KSP byly čisticí stanice osiv a semenářské státní statky.

Přehled jednotlivých podniků je následující:

Oseva, krajský semenářský podnik Praha. Zajišťoval výrobu osiv a sadby pro potřebu Středočeského kraje a v určitých objemech i pro jiné oblasti. Náležel k němu semenářský statek Nymburk, 12 okresních semenářských středisek (OSS), 4 oblastní čisticí stanice osiv (OČSO), 16 čisticích stanic osiv (ČSO).

Oseva, krajský semenářský podnik Tábor. Zajišťoval v Jihočeském kraji výrobu, úpravu a distribuci osiv a sadby. Měl 2 semenářské státní statky (SSS) – Pelhřimov, který byl specializován na výrobu sadby brambor, osiva obilovin a krmných luskovin, a Protivín, který zajišťoval výrobu osiva obilnin, luskovin, pícnin a semenných okopanin. Dále řídil 6 OSS, 4 OČSO, 15 ČSO.

Oseva, krajský semenářský podnik Lužany. Zajišťoval výrobu a odbyt osiv a sadby polních plodin v Západočeském kraji. Měl 2 SSS – Horšovský Týn byl zaměřen převážně na výrobu osiva ozimé řepy a krmné řepy. SSS Horažďovice vyráběl osivo obilovin, luskovin, pícnin a bramborovou sadbu. Měl 7 OSS, 6 OČSO a 3 ČSO.

Oseva, krajský semenářský podnik Litoměřice. Zajišťoval výrobu, úpravu a expedici osiv v Severočeském kraji. Řídil SSS Louny-Cítolily, jehož specialitou byla výroba sazečky a semenačky cukrovky, pěstování vinné révy a chmele. SSS Horní Beřkovice měl ŠS Velké Žernoseky, která prováděla udržovací šlechtění klonů a šlechtění nových

odrůd vinné révy s vysokou mrazuvzdorností. Podnik řídil činnost 3 OSS, 1 OČSO a 5 ČSO.

Oseva, krajský semenářský podnik Choceň. Zajišťoval výrobu osiv a sadby hlavních polních plodin ve Východočeském kraji. Řídil SSS Havlíčkův Brod, Chrudim, Svobodné Dvory. Odbornou poradenskou činnost a styk s množiteli a odběrateli osiva a sadby zajišťovalo 9 SS. Dále měl podnik 5 OČSO a 13 ČSO.

Oseva, krajský semenářský podnik Brno. Zajišťoval v Jihomoravském kraji výrobu osiv a sadby všech druhů polních plodin, zvláště výrobu hybridního osiva kukuřice a část vojtěšky. Řídil SSS Jaroměřice nad Rokytnou, Jihlava, Prosiměřice, Slavkov u Brna, Velké Pavlovice. Zvláštností podniku bylo řízení vinařských ŠS Perná, Polešovice, Velké Pavlovice, Znojmo. Podnik měl 10 OSS, 4 OČSO a 28 ČSO.

Oseva, krajský semenářský podnik Olomouc. Byl garantem výroby a dodávky osiv všech polních plodin v Severomoravském kraji. Řídil SSS Javorník, 7 OSS, 5 OČSO a 13 ČSO.

Zvláštní poslání měl podnik Oseva, ověřovací SSS Brezno, jehož účelovou činností byl rozvoj semenářské činnosti, ověřování nejnovějších poznatků vědy a techniky a poskytování pracovišť pro odbornou výuku studentů středních a vysokých škol.

Oseva, oborový projektový ústav Havlíčkův Brod zajišťoval předprojektovou a projektovou dokumentaci staveb pro podniky a ústavy řízené GR Oseva Praha.

Oseva, technický rozvoj, národní podnik, Litomyšl plnil pro podniky a ústavy VHJ Oseva řadu technických služeb především v oblastech, které kladly nároky na dovoz strojů a zařízení.

Podle stejného principu jako u Osevy byl reorganizován výzkum, šlechtění a výroba osiv u VHJ Sempra Praha. Na Slovensku byla obdobná reorganizace u podniků Slovosivo Bratislava (polní plodiny), Semex Bratislava (zelenina, ovocné plodiny, okrasné rostliny), Vinářské závody Bratislava, Výzkumný ústav tabakového priemyslu Veľký Báb.

Přehled organizace VHJ Oseva

Shrňme-li přehled o VHJ Oseva, šlechtitelské a semenářské podniky, trustu podniků Praha, tvořené generálním ředitelstvím, které řídilo národní podniky a účelové organizace, byl přehled řízení následující:

- oblast výzkumu a šlechtění odrůd – 5 účelových organizací Oseva, výzkumný a šlechtitelský ústav, dále 5 výzkumných a provozních středisek, 3 výzkumné stanice a 27 ŠS,
- oblast výroby a uvádění osiv a sadby do oběhu – zahrnovala 7 národních podniků Oseva, KSP se 122 ČSO, 53 okresními semenářskými středisky a 5 ŠS,
- oblastní zemědělská výroba zahrnovala 16 odštěpných závodů SSS,
- k ověřování sloužil Oseva, ověřovací semenářský statek, n.p. Brezno,
- o technický rozvoj se starala Oseva, technický rozvoj, n.p. Litomyšl,
- projektování zajišťoval Oborový projektový ústav VHJ Oseva, Havlíčkův Brod.

V letech 1981–1985 SSS a ŠS VHJ Oseva hospodařily na 104 106 ha zemědělské půdy, z toho bylo 91 936 ha orné půdy. Množení a šlechtění se provádělo na ploše 46 347 ha. Ročně se vyrobilo 550 000 tun osiv a 360 000

tun sadby. VHJ Oseva měla 18 000 zaměstnanců.

Poslední reorganizace VHJ Oseva byla v roce 1989, a týkala se přeměny na státní podnik. Federální shromáždění přijalo 21.6.1989 usnesení o novém pojetí centrálního plánování a řízení. Mělo být posíleno dlouhodobé plánování a samostatnost podniků. Uvedené změny se již neuskutečnily. Na podzim 1989 došlo k politickým změnám, které přispěly k následné privatizaci celého podniku.

Použitá literatura

Anonym: VHJ Oseva, Praha, 1986.

Anonym: VHJ Oseva, Praha – rok vydání neuveden.

Aktiv výzkumných pracovníků a šlechtitelů. Modra, 21.–22. 1.1964.

Čapka, F.: Dějiny země koruny české v datech. Libri, 1998.

Československá akademie zemědělská a její nástupnické organizace 1924–2004. Praha, 2004.

Geršlová, J., Sekanina, M.: Lexikon našich hospodářských dějin. Libri, Praha, 2003.

Houba, M.: 120 let semenářské kontroly v Čechách. ÚKZÚZ, Praha, 1998.

Hruška, L. a kol.: Osivo a sadba. SZN, Praha, 1958.

Kočnar, K.: Rostlina ve službách člověka. Život a práce, 1948.

Kolektiv: Harmonogram šlechtitelského kolektivu ječmene k řešení TÚ č. 3 do roku 2000. Hrubčice, 1981.

Koncept rozvoje šlechtění a semenářství do roku 1980 ve vztahu k potřebě urychlit rozvoj rostlinné výroby. Šlechtitelské a semenářské podniky – oborové ředitelství Praha 7, U Topíren 2, 1968.

Metodiky šlechtění jarního ječmene 1960–1970, Branišovice.

Návrh na uspořádání organizační činnosti šlechtění a semenářství. ŠSP, n.p. Brno, srpen 1968.

Němec, V. a kol.: Almanach českého a moravského šlechtění rostlin. ČMSSA 2000.

Prugar, L., Voňka, Z., Janáček, J.: K součas-

KEG TECHNIK
KOUTEK

PLNICÍ LINKY KEG

e-mail: info@keg.cz

www.keg.cz

ným otázkám jakosti sladovnického ječmene. ÚVTI, Praha, 1965.

Růžička, F.: Výtahy ze šlechtitelské dokumentace ŠS Branišovice 1945–1996.

Velikovský, V.: Výtahy z referátů přednesených na celostátní poradě výzkumných pracovníků a šlechtitelů specialistů ve šlechtění ječmene. Kroměříž, 26.–28. 6. 1968.

Věstník Ministerstva zemědělství a výživy ČSR, ročník XXVII, částka 5-6, Praha, 22. 4. 1980.

Stručně od historie k současnosti sladovny v Bruntále

Jan Vaněk, Sladovna spol. s r.o., Bruntál

První zprávy o měšťanském pivovaru (nejší sladovna) sahají 450 let zpátky. Historické zprávy zmiňují předpoklad existence pivovaru již v roce 1556. Podle záznamu byl však nevhodně umístěn v blízkosti hlavního náměstí (dosud), kde hrozilo velké požární nebezpečí, a v zájmu panstva bylo jej přemístit na jiné místo.

V roce 1568 za odstoupení čtyř k Bruntálu příslušných vesnic, vrátil Bernhard, pán z Vrba, městu do užívání pivovar a sladovnu ve městě se nacházející – uvádí archiv – včetně varných pánví a všeho ostatního užitku, který mu z toho plynul. Je pravděpodobné, že pivovar v té době přešel současně s panstvím pánů z Vrba na Řád německých rytířů. Jedna ze zpráv uvádí, že pivovar (dnešní sladovna) existoval určitou dobu jako velmistrovský.

Další zprávy o pivovaru se datují do začátku 19. století, přesněji 7. 5. 1800, kdy právovárečný občan Simon Riedl uvádí, že vaření piva nebylo příliš rentabilní. Výlohy za uvaření 98 verek piva činily 151 zlatých a 30 krejcarů a příjem 190 zlatých a 27 krejcarů. Skromný zisk, uvádí dále Riedl, obsahuje i užitek z výcepu a výdělek za kvašení, které tehdy probíhalo v domácích sklepích právovárečných občanů. Rozhodnutím bruntálského místodržitele Thürrheima z 19. 5. 1800 bylo povoleno nakupovat pivo z panského nebo městského pivovaru.

V roce 1820 došlo ke sporu mezi městskou správou a právovárečným občanstvem o to, kdo je vlastně majitelem pivovaru a uhradí výlohy spojené s výstavbou nových humen. Výlohy nakonec uhradili právováreční občané, přestože bylo zřejmé, že v té době byl

pivovar majetkem města. Později přešlo vlastnictví na právovárečné občanstvo. Změna však přerušila tradiční zvyklost úhrady nákladů, které vznikly při každoročním procesí na svatého Petra a Pavla na Svatý Kopeček u Olomouce, kdy na náklad všeho občanstva bylo vyrobeno pivo a z výtežku prodeje byly hrazeny veškeré náklady procesí. Z popudu městské rady občanský pivovarský výbor na své schůzi 16. 6. 1825 rozhodl hradit náklady na procesí v dalších dvou letech a pro další léta odmítl. O rok později přislíbilo právovárečné občanstvo přispívat městu na úhradu nákladů procesí 20 zlatých ročně tak dlouho, dokud s tím bude právovárečné občanstvo souhlasit. Cena piva stoupla v té době za 27 let z 5 na 6 krejcarů. Další zvýšení ceny tehdejšímu nájemci Josefu Blühdornovi nebylo povoleno, protože nesplňoval tři základní podmínky, a to: nesložil kauci, která ho opravňovala k výkonu nájemního práva, nebyla vyhotovena nájemní smlouva a jakost vyráběného piva nedosahovala požadované dokonalosti. Opačné problémy má v roce 1834 nový nájemce pan Kubela, který dodával pivo koňskými potahy přímo do hospod v okolních vesnicích za podstatně nižší cenu než pivovar panský. Tento způsob konkurence dospěl k tomu, že hospody přestaly brát úplně pivo z druhého, panského pivovaru. Magistrát rozhodl na základě stížnosti, že cena piva měšťanského pivovaru nesmí být nižší než z panského.

Smlouvy o pronájmech z té doby se zachovaly od několika nájemců kolem roku 1833, a lišily se pouze ve výši nájmu od 2005 do 2700 zlatých. Úhrada nájemného měla svá pravidla. V případě nezaplacení do 30 dnů bylo právovárečné občanstvo oprávněno zabavit složenou kauci ve výši 1500 zlatých a vypsát nový nájem, vše na náklady stávajícího nájemce. Nájemce byl také mimo jiné povinen vyrábět pravé zdraví sloužící pivo, a to v takovém množství a kvalitě, aby bylo uspokojeno nejen místní občanstvo, ale i jiní

